

azoknál az anyagrészeknél, melyek könnyebben értelmezhetők a tanulók számára és nem tartalmaznak sok új definíciót, bonyolult összefüggést. Jól alkalmazható azoknál az anyagrészeknél, melyekben az új ismereteket a korábban elsajátítottakhoz kell kapcsolni, az egyes részek közötti összefüggések elmélyítésekor, ismétléskor. A nehezen érthető, bonyolult összefüggéseket tartalmazó, sok új információt feldolgozó témaköröknél célszerű a tanárközpontú oktatást előnyben részesíteni. A más tantárgyakban elsajátított ismeretek alkalmazását igénylő témaköröknél a csoportmunka alkalmazása nem befolyásolta jelentősen a teljesítményt. A csoportmunka erősíti a mélyre hatoló tanulási stílust, lelkiismeretes feladatvégzésre ösztönzi a diákokat. A rendszeres csoportmunkát végző osztályoknál összefüggés figyelhető meg a kompetencia (a tudásszerzés igénye) és a dolgozatok eredménye között. Mivel napjainkban a kompetenciaalapú oktatás egyre hangsúlyosabb szerepet kap, ezért célszerű lenne a csoportmunka által kínált lehetőségeket az eddigieknél szélesebb körben felhasználni a mindennapi pedagógiai munka során.

Jegyzet

(1) A kutatás a Debreceni Egyetem pszichológiai PhD-programjában dr. Balogh László témavezetésével folyt.

Irodalom

Balogh László (1998): Tanulási stratégiák és stílusok, a fejlesztés pszichológiai alapjai. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen.
 Balogh László (2000): Képességfejlesztés és iskolai tanulás: problémák és megoldások. In: Balogh László és Tóth László (szerk.): Fejezetek a pedagógiai pszichológia köréből. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen. 213–233.
 Bóta Margit (2004): Középiskolás tanulók énképének s vizsgaszorongásának vizsgálata. In: Balogh László, Bóta Margit, Dávid Imre és Páskuné Kiss Judit: Pszichológiai módszerek a tehetséges tanulók nyomon követéses vizsgálatához. Puskás Tivadar Távközlési Technikum, Budapest. 141–182.
 Buzás László (1980): A csoportmunka. Tankönyvkiadó, Budapest.
 Csölle Anita (1993): A csoportdinamika szerepe az oktatásban. Iskolakultúra, 12. 74–78.

Doise, W., Mugny, G. és Perret-Clermont, A. N. (1980): A társas kölcsönhatás és a kognitív műveletek fejlődése. In: Pataki Ferenc: Csoportlélektan. Gondolat Könyvkiadó, Budapest 277–295.
 Revákné Markóczi Ibolya (2001): A problémamegoldó gondolkodást befolyásoló tényezők. Magyar Pedagógia, 3. 267–284.
 Roeders, Paul (1995): A hatékony tanulás titka. Oktatás önrányító kiscsoportokban. Calibra Kiadó.
 Szakály Dezső (2002): Csoportmunka. Miskolci Egyetemi Kiadó, Miskolc.
 Tóth László (1999): Pszichológiai módszerek a tanulók megismeréséhez. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen.

Ceglédi Erzsébet

Kossuth Lajos Gimnázium, Szakképző Iskola, Általános Iskola és Kollégium – Debreceni Egyetem

Az eltérő nemi szerepekkel kapcsolatos viselkedés a felsőfokú jelentkezésben és az intézményválasztásban

Bár a nők az oktatásban sok szempontból már elérték az egyenlőséget, fontos elemzési terület a nemi különbségek vizsgálata az oktatási rendszerben. Ebben az írásban néhány kutatási eredményt mutatunk be arról, hogy miben különböznek a két nem felsőfokú jelentkezési, intézmény- és szakválasztási motivációi. Eredményeink szerint míg a fiúk elsősorban a jó elhelyezkedési esély és a jól jövedelmező állás miatt jelentkeznek a felsőoktatásba, a lányoknak maga a tanulás a fontosabb, illetve kulturális

tőkéjük így megvalósítható gyarapítása (ami nem feltétlenül jelenti a későbbi munkaerő-piaci sikerességet). Úgy tűnik tehát, hogy míg a köztudatban azt feltételezik, hogy a nemi szerepek átalakulóban vannak – különösen a fiatal generáció körében –, a felsőfokú jelentkezésben és az intézményválasztásban mégis a hagyományos nemi szerepek szerinti viselkedés figyelhető meg.

Miért van sok nő a felsőoktatásban, miközben az anyagi megtérülés (a későbbi munkaerő piaci pozíció) ezt nem indokolja?

A lányok oktatásának kisebb megtérülésében közrejátszik a horizontális szegregáció. Az oktatásban a lányok utolérték a fiúkat, de a lányok a női szakmákra képző intézményekben tanulnak, és ezeknek a szakmáknak a társadalmi elismertsége kisebb (H. Sas, 1984). Már a Horthy-korszakban megkezdődött a pedagógusszakma elnöiesedése, de a diplomás nők nagyarányú foglalkoztatása nem járt együtt anyagi megbecsültséggel (Pukánszky, 2006). Emellett a vertikális szegregáció – vagyis az a tény, hogy kevesebb nő tölt be vezető pozíciót – az oktatás kisebb jövedelmi megtérüléséhez vezet a lányoknál. A harmadik tényező a nemi diszkrimináció a munkaerőpiacon, amely szintén közrejátszik abban, hogy a nőknek alacsonyabbak a kereseti lehetőségeik.

Sajátos, hogy bár a jövedelmi ösztönzők a fiúk felé magasabbak, amint kikerülnek a felsőoktatásból, mégis felsőfokon a nők vannak többségben (OECD, 2007).

Michelson (1989) szerint ennek hátterében az állhat, hogy a nőkre jellemzőek az irracionális várankozások és a női referenciacsoportok. A felsőfokon való magas továbbtanulási arány további oka lehet a jobb hozzáférés a magas státuszú férjekhez, ezenfelül a hagyományos nemi szerepekhez igazodó szocializáció (részletesen lásd később) is a továbbtanulásra ösztönzi őket.

Kimutatható, hogy párválasztásnál a házastársak valamilyen szinten homogenitásra törekszenek. Egy, az 1970-es években végzett magyarországi kutatás szerint a 14–24 éves fiatalok státusztervei azt mutatják, hogy a lányok csupán 2,6 százaléka tervezi, hogy háziasszony lesz, inkább a szakmaszerzés és a hivatás felé orientálódnak, míg a fiúk 21,5 százaléka azt akarja, hogy a felesége ne dolgozzon. A lányok házastársuknak valamivel magasabb státuszt képzelnek el, mint saját maguknak, míg a fiúk feleségüknek alacsonyabb státuszt terveznek (H. Sas, 1984).

A lányok magas felsőoktatási részvételének további oka lehet, hogy a középiskolában eredményesebbek, ebből következően jobban is szeretnek tanulni, maga a tanulás fontosabb számukra, és így többen terveznek továbbtanulást felsőfokon.

Más motivációk is okozhatják a lányok nagyobb továbbtanulási kedvét. Liskó (2003) a szakképzés 10. évfolyamos tanulóit vizsgálta 2001-ben. A lányok nagyobb arányban akartak továbbtanulni, míg a fiúk inkább a munkába állást, vállalkozást preferálták. Ennek egyik oka lehetett, hogy leendő keresetüket tekintve a fiúk optimistábbak voltak. A másik ok lehetett, hogy a „ki tud boldogulni?” kérdésnél a lányok naivabbak: szerintük az, aki sokat tanul, és aki keményen dolgozik, a fiúk viszont azt hangsúlyozták, hogy az érvényesül, akinek befolyásos ismerősei vannak, és aki nem alkalmazkodik a törvényekhez.

Nemi szerepek, nemi sztereotípiák

A nemi szerepek is hatással lehetnek a továbbtanulási döntésekre. A lányoknak és a fiúknak eltérő személyiségjegyeket tulajdonítanak, melynek hátterében elsősorban az eltérő szocializáció, valamint a társadalmi munkamegosztás áll, és nem a biológiai eltérések. Többek szerint a lányok kevésbé agresszívok, kooperáló magatartás jellemzi őket, inkább nyújtanak segítséget, passzívabbak, alkalmazkodóbbak, befolyásolhatóbbak, szorongóbbak, karrierorientációjuk nem olyan erős. Mások szerint a nők engedelmesebbek,

intuitívek, tiszteletteljesek, érzelmesek, szubjektívek, hiszékenyek, függőek, érzékenyek mások igényeire, törődők, jók a házimunkában és gyermekgondozásban. Velük szemben a férfiak dominánsak, racionálisak, objektív gondolkodásúak, függetlenek, könnyen döntenek, versengők, agresszívek, képesek másokat vezetni, érdekli őket az üzlet, a sport és a politika (H. Sas, 1984; Kovács, 2007). A lányok a férfiaknál jobban szeretik az együttműködésen alapuló tanulást, míg a fiúk a versenyzésen alapuló tanulást preferálják (OECD, 2004).

Érdekes eredmény, hogy a férfias nők és a nőies férfiak mutatnak fel jobb intellektuális teljesítményeket (vagyis azok, akikben mindkét nemre vonatkozó jellemzők előfordulnak) (H. Sas, 1984).

A funkcionalisták szerint a nemek közötti munkamegosztás szükségszerű és előnyös a társadalom számára. A férfiakra jellemző a megélhetés biztosítása (instrumentális szerep), a nőkre az érzelmi támogató (expresszív) szerep. Azonban a modern társadalmakban egyre kevesebb munkát nem tudnak ellátni a nők, így a nemek közötti munkamegosztás már nem szükségszerű. (Persze kérdés, hogy a tipikus női szerepeket el tudják-e látni a férfiak.) (Andorka, 2006).

A nemi szerepek elsajátítása hosszú folyamat, amely a szocializáció során történik. A szocializáció színterei a család, a rokonság, az iskola, de részt vesz benne a kortárs csoport és a média is. „A szerep a társadalmi státuszhoz tartozó előírt viselkedésforma” (Linton, idézi: Buda, 1985, 99.). „Szerep az is, hogy milyen normák szabályozzák bizonyos társadalmi helyzetek, státuszok viselkedését, más státuszok betöltőivel szemben” (Buda, 1985, 100.). „A női szerep elsősorban a női viselkedésszerepek, viselkedésnormák előírásrendszere” (Buda, 1985, 100.). A női nemi szerep tehát olyan szabályok és előírások rendszere, amelyek a nőknek a férfiakkal és más szereppartnerekkel szemben való viselkedésére és kommunikációjára vonatkoznak.

Hangsúlyozni kell, hogy a szerepek szociálisan tanult jelenségek. Mead (idézi Buda, 1985 és Andorka, 2006) Új-Guinea három primitív közösségében vizsgálta a nemi szerepek alakulását. Vizsgálataiban kimutatta, hogy egyes törzsekben a nők pozitívan viszonyultak a fizikai erő kifejtéshez, hajlamosak voltak az agresszióra, nem nagyon nyilvánítottak érzelmeket, túrték a fájdalmat és a szenvedést, a férfiak pedig jobban hasonlítottak a civilizált nőkhöz. Más törzsekben a fiúkat és a lányokat egyformán szelídnek nevelték, kooperatív, másokkal törődő magatartás jellemezte mindkét nemet.

A nők és férfiak viselkedésének különbsége tehát nem a biológiai vagy a lélektani nemből ered, hanem szociálisan tanult jelenség. Bár a férfiak ritkábban szervezik identitásukat a nemi szerep bázisán (a foglalkozási szerep tölt be inkább központi funkciót), de

Összességében a dataink szerint a középiskolában sikeresebb lányok felsőfokú továbbtanulásának fő motivációi a nagyobb elhivatottság, az elismert foglalkozás és a szívesen végzett munka tervezése, a tudás gyarapítása, ezeken felül fontos számukra az intézményválasztásnál a szülők és a rokonok véleménye, valamint az intézmény közelsége is. A fiúknak fontosabb a jó elhelyezkedési esély és a jól jövedelmező állás, az elméleti tudás megszerzése, illetve a kortárcsoport közelsége („barátai is ide jelentek”).

nemi szerepük legalább annyira összetett, mint a nőké, és ez sok feszültség forrása lehet. Eddig a kutatók ennek kevesebb figyelmet szenteltek (Buda, 1985).

Miért élnek tovább Magyarországon a hagyományos szereptartalmak a gazdasági és társadalmi változások ellenére?

A második világháború után a lányok tömegesen áramlottak a közép- és felsőoktatásba, de a hagyományos női szerepek alig változtak. A jobb állásokhoz való jutás esélye nem nőtt szignifikánsan a nők körében, konzerválódtak a régi társadalmi viszonyok. Eltérő képzési utak érvényesültek a lányok és fiúk esetén. Az 1970-es években egyre több nő jelent meg egyes hagyományosan férfias szakmában, de az elnőiesedéssel e szakmák presztízse és anyagi megbecsültsége csökkent. A nők továbbra is alacsonyabb presztízssú pályákon helyezkedtek el, és a vezető állásokban is kevés volt a nő (Pukánszky, 2006).

H. Sas az 1980-as évek hazai vizsgálataira alapozva kimutatja, hogy bár a női sztereotípiák, női szerepek változóban vannak a nők munkába állásával, egyes hagyományosan férfias tulajdonságok is jellemzik a nőket, ez azonban inkább csak a városokban és a magasan iskolázottak körében jellemző. Főleg az értelmiségi családoknál változott a nőideál. Összességében a munkaerőpiacon a nők hátrányban vannak, és a hagyományos szerepek tovább élnek (H. Sas, 1984).

Újabb kutatások (Pongráczné, 2005) szerint 12 ország összehasonlító vizsgálata azt mutatta, hogy Magyarországon igen magas az egyetértők aránya (a keletnémet területek kétszerese) azzal az állítással, hogy a férj feladata, hogy keresetével biztosítsa a család megélhetését, a feleség feladata pedig, hogy ellássa az otthoni feladatokat. Az országok többsége azonban egyetértett azzal is, hogy manapság a nők többségének dolgoznia kell, mert csak így biztosítható a család megélhetése. Összességében a vizsgálat szerint Kelet-Európában továbbra is a tradicionális szerepfelfogás uralkodik.

Nők karrierjellemezői és a nemiszerep-orientáció

Az eltérő karrierorientáció is összefüggésben lehet a nők felsőfokú jelentkezési és intézményválasztási motivációival. A nők mást értékelnek a karrierben, a több gyereket felnevelő nő magasra értékelheti teljesítményét/karrierjét, a munkaerő-piaci negatív értékítélet ellenére. Számára a kulturális tőke felhalmozása nemcsak a munkahelyen, hanem a gyereknevelésnél is megtérülhet.

A nők másképpen építik fel énképüket, előmeneteli igényeik is mások. A férfiak első-sorban a hatalmat és a pénzt tekintik a karrier mércéjének, míg a nőknél az értékeknek és az érzelmeknek nagyobb szerepe van. Érdekes jelenség, hogy a magasan és az alacsonyan képzett nők rendelkeznek tudatos karriertervekkel, a karrierterv hiánya a középfokú végzettségűekre jellemző (Koncz, 2005).

A nők karrieraspirációi visszafogottabbak, bár növekvő iskolázottságuk valamit javít a helyzeten. Mégis, a nők jellemzően a hagyományosan nőknek ítélt foglalkozásokra felkészítő oktatási intézményekben tanulnak tovább, és sokan dolgoznak kevésbé honorált pályákon (pedagógus, egészségügyi pálya). Ennek hátterében az áll, hogy a gyenge munkaerő-piaci elismertség ellenére sikerként élik meg választott foglalkozásukat. A nők esetében tehát ellentmondás van a személyes jóllét és a társadalmi elismerés között, ami belső elégedetlenséghez vezethet (Koncz, 2005).

Kovács (2007) hívja fel a figyelmet, hogy a nemiszerep-orientáció jobban meghatározza a karrierorientációt, mint a nem önmagában. A maskulin és androgin nemi szerep orientáció jobb társadalmi pozícióhoz vezet. Azok a férfiak és nők, akik ilyen orientációjúak, inkább törekednek magasabb státusz elérésére, mint „femininebb” énképű társaik.

Hipotézisünk szerint ma Magyarországon a hagyományos nemi szerepek szerint szerződnek a fiúk és lányok felsőfokú jelentkezési, intézmény- és szakválasztási motivációi. A fiúk elsősorban a jó elhelyezkedési esély és a jól jövedelmező állás miatt jelentkeznek a felsőoktatásba, míg a lányok elsődleges célja a tanulással elsajátítható tudás gyarapítása, és nem feltétlenül a munkaerő-piaci sikeresség. (A megszerzett kulturális tőkét későbbi családi életükben és a gyermeknevelés során is felhasználhatják.) Emellett más kutatások (Bíró és Nagy, 2007) eredményei alapján azt feltételezzük, hogy a lányokra inkább jellemző lesz a lokális kötődés, azaz felsőfokúintézmény-választásukban az iskola közelsége is szerepet játszik.

Az eredmények bemutatása

Az elemzésben a Kozma Tamás vezette Regionális Egyetem kutatás két adatbázisát használtuk fel: az ISCED51 (elsőéves főiskolások és egyetemisták, N = 1587 fő) és az ISCED54 (negyedéves főiskolások és egyetemisták N = 940 fő) adatbázist. Mindkét minta regionális, Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye oktatási intézményeinek diákjai szerepelnek benne, ezen felül a két felsőoktatási adatbázis kiegészül két, illetve három határontúli intézmény diákjaival. Az adatfelvétel 2003 és 2005 között zajlott. A továbbiakban összefoglaló táblázatokat mutatunk be, melyek az SPSS program keresztábrás futásain és a Chi-négyzet-statisztikák értékein alapulnak.

Vizsgálatunkban a felsőfokú jelentkezés, az intézmény- és végül a szakválasztás okaira kérdeztünk rá. A kérdéseket a kérdőívben zárt formában tettük fel, és a táblázatokban csak azokat a válaszokat tüntettük fel, amelyek valamely adatfelvételnél szignifikáns különbségeket mutattak nemek szerint.

Nézzük elsőként a jelentkezési motivációk nemi különbségeit az első- és negyedéves adatbázisban (1. táblázat):

1. táblázat. A jelentkezési motivációk nemi különbségei egy regionális mintában

Jelentkezés oka	ISCED51 (N = 1597)	ISCED54 (N = 940)
Elismert foglalkozás	lányok inkább	NS
Jól jövedelmező állás	fiúk inkább	nincs adat
Elhivatottság	lányok inkább	nincs adat
Elméleti tudás	fiúk inkább	nincs adat
Diplomaszerzés	lányok inkább	nincs adat
Diplomával jobb állás	nincs adat	fiúk inkább
Gyarapítsa tudását	nincs adat	lányok inkább

Itt és a további táblázatokban NS jelöli a nemenként nem szignifikáns kapcsolatokat.

Látható, hogy a felsőoktatásba való jelentkezés okaként a lányoknál az elismert foglalkozás, az elhivatottság, a diplomaszerzés és a tudásgyarapítás szerepel, míg a fiúknál a jól jövedelmező állás elérése, a diplomával jobb állás, valamint az elméleti tudás megszerzése.

Lássuk most az intézményválasztás okaira adott válaszok nemi különbségeit (2. táblázat):

2. táblázat. A felsőfokúintézmény-választási motivációk nemi különbségei egy regionális mintában

Intézményválasztás oka	ISCED51 (N = 1597)	ISCED54 (N = 940)
Itt van olyan szak, amely érdekli	lányok inkább	NS
Barátai is ide jelentkeztek	fiúk inkább	fiúk inkább
Míg ide jár, nem kell dolgozni	fiúk inkább	nincs adat
Tanulmányi eredményei	lányok inkább	nincs adat
Szülők, rokonok véleménye	NS	lányok inkább
Intézmény közelsége	NS	lányok inkább

Adataink szerint az intézményválasztásnál a lányok inkább azt hangsúlyozták, hogy itt volt olyan szak, amely érdekelte őket, emellett a szülők, rokonok véleménye és tanulmányi eredményeik is indokolták az intézményválasztást, és végül – hipotézisünkkel összhangban – szerepet játszott az intézmény közelsége is. Ezzel szemben a fiúkra valamiféle lustaság a jellemző: okként szerepelt, hogy amíg ide járnak, nem kell dolgozni, illetve a társaság is fontos számukra: érvként jelent meg, hogy a barátok is ide jelentkeztek.

Nézzük most a szakválasztás okainak eltéréseit (3. táblázat).

3. táblázat. A szakválasztási motivációk nemi különbségei a felsőfokú képzésben, egy regionális mintában

Szakválasztás oka	ISCED51 (N = 1597)	ISCED54 (N = 940)
Elhivatottság	lányok inkább	lányok inkább
Kiderüljön, mihez van tehetsége	lányok inkább	NS
Nem kell felvételizni	ű inkább	nincs adat
Jól jövedelmező állás	ű inkább	ű inkább
Szívesen végzett munka	lányok inkább	NS
Érdeklí a szak	NS	ű inkább
Jó elhelyezkedési esély	NS	ű inkább

Az adott szak megválasztásában a lányoknál az elhivatottság, a „kiderüljön, mihez van tehetsége” és a szívesen végzett munka szerepelt indokként, a fiúknál azonban megint valamiféle lustaság figyelhető meg (azért jött ide, mert nem kellett felvételizni), emellett a szakmai érdeklődés is vezette őket a szakválasztásban, és végül újra szerepelt érvként a jó elhelyezkedési esély, a jól jövedelmező állás megszerzése.

Összességében adataink szerint a középiskolában sikeresebb lányok felsőfokú továbbtanulásának fő motivációi a nagyobb elhivatottság, az elismert foglalkozás és a szívesen végzett munka tervezése, a tudás gyarapítása, ezeken felül fontos számukra az intézményválasztásnál a szülők és a rokonok véleménye, valamint az intézmény közelsége is. A fiúknak fontosabb a jó elhelyezkedési esély és a jól jövedelmező állás, az elméleti tudás megszerzése, illetve a kortárs csoport közelsége („barátai is ide jelentkeztek”). (A fiúknál valamiféle „lustaság” is megfigyelhető: azért választotta az intézményt/szakot, mert nem kellett felvételizni, illetve amíg ide jár, nem kell dolgoznia.) „Szerencsére” a szakmai érdeklődés valamilyen szinten mindkét nemnél megjelent (a lányoknál az intézmény-, a fiúknál a szakválasztáskor).

Összegzés

A lányok mára többségben vannak a felsőoktatási hallgatók között, annak ellenére, hogy az oktatás megtérülése számukra ezt nem indokolja. Az oktatás kisebb megtérülésében közrejátszik a horizontális és vertikális (nemek szerinti) szegregáció a munkaerőpiacon, de szerepet játszhat a diszkrimináció is. Az ennek ellenére nagyobb továbbtanulási kedv mögött állhatnak a lányok jobb középiskolai eredményei, az, hogy jobban szeretnek tanulni, mint a fiúk, és hogy maga a tanulás fontosabb számukra. Emellett az oktatás megtérülésébe a lányoknál bele lehetne számolni, hogy a továbbtanulással nő a magasabb státuszú férfiekhez való hozzáférés esélye is. Egyes kutatók szerint emellett a nőkre jellemzőek az irreális várakozások és a női referenciacsoportok, ami szintén okozhatja a nagyobb felsőoktatási részvételt. A közgazdasági magyarázatok szerint az oktatás relatív megtérülése nagyobb a lányoknál, az utóbbi időben gyorsabban nő körükben a megtérülés (a bérhátrány csökken), bár abszolút értelemben még mindig lemaradásban vannak. Emellett kutatók kimutatták, hogy a felsőfok bérelőnye nagyobb a lányoknál a középfokhoz képest, összehasonlítva a fiúkkal. Azonban ezek az okok összességében

nem magyarázzák megnyugtatóan a nők arányának időbeli növekedését a felsőoktatásban a fejlett országokban, ahogy az országok közti különbségeket sem (Jacobs, 1996).

A lányok nagyobb részvétele hátterében állhat a nemiszerep-szocializáció is. A hagyományos nemi szerepek ösztönözhetik a lányokat a nagyobb arányú továbbtanulásra, a kulturális tőke felhalmozására, még akkor is, ha ennek munkaerőpiaci megtérülése kisebb, mint a fiúknál. A lányok a kulturális tőkét családjukban és a gyereknevelés során is felhasználhatják, nem csak a munkaerőpiacon. A lányok karrier-orientációjában a jó munkahely mellett a család összetartása és a gyerekek megfelelő nevelése is sikert jelenthet.

Eredményeink alapján látható, hogy hipotézisünkkel összhangban a hagyományos nemi szerepek megjelentek a felsőoktatásba való jelentkezési, intézmény- és szakválasztási motívációkban: a fiúk többek közt a jól jövedelmező állás reményében jelentkeztek a felsőoktatásba, míg a lányoknál fontos szempont volt a tudás gyarapítása, a kulturális tőke növekedése. Látható az is, hogy más kutatásokkal összhangban a lányoknak erősebb a lokális kötődésük, az intézményválasztásnál náluk az iskola közelsége is erősen szerepet játszott.

Érdekes jelenség tehát, hogy a felsőoktatásba jelentkező lányokra és fiúkra – akik esetében azt feltételezhetjük, hogy a modern nemi szerepek már erősen érvényesülnek – továbbra is hagyományos szerepek szerinti viselkedés a jellemző a továbbtanulási döntések (jelentkezés, intézmény- és szakválasztás) során. (Bár, ahogy láttuk, Magyarországon egyes kutatások szerint a hagyományos szerepek erősen jelen vannak, például a felnőtt lakosság körében.) Feltételezhetjük emellett azt is, hogy a lányok nagyobb felsőoktatási részvételében közrejátszhattak a hagyományos nemi szerepek is, bár ez a lányok időben folyamatosan növekvő arányát a felsőoktatásban nem magyarázza. (1)

Jegyzet

(1) Az írás empirikus része az NKFP-26-0060/2002 számú kutatáson alapul. Egyes részletei elhangoztak a Közép-európai egyetemi hallgatók a 19–21. században című konferencián, melyet a Magyar Törté-

nelmi Társulat, az MSZT oktatásszociológiai szakosztálya, valamint a WJF rendezett 2008. május 17-én. Köszönöm a résztvevők hasznos tanácsait és megjegyzéseit.

Irodalom

Andorka Rudolf (2006): Bevezetés a szociológiába. Osiris Kiadó, Budapest.
 Bíró Zsuzsanna Hanna – Nagy Péter Tibor (2007): Nemi esélyek és nemi döntések a két világháború közötti bölcsészkarokon. *Educatio*, 4. 565–590.
 Buda Béla (1985): Női szerep – női szocializáció – női identitás. In Koncz Katalin (szerk.): *Nők és férfiak. Hiedelmek, tények. Magyar Nők Országos Tanácsa – Kossuth Könyvkiadó, Budapest.* 93–110.
 H. Sas Judit (1984): Nőies nők és férfias férfiak. A nőekkel és férfiakkal kapcsolatos sztereotípiák élete, eredete és szocializációja. Akadémiai Kiadó, Budapest.
 Jacobs, J. A. (1996): Gender Inequality and Higher Education. *Annual Review of Sociology*, 153–185.
 Koncz Katalin (2005): Női karrierjellemzők: esélyek és korlátok a női életpályán. In Palasik Mária – Sípos Balázs (szerk.): *Házastárs? Munkatárs? Vétélytárs? A női szerepek változása a 20. századi Magyarországon.* Napvilág Kiadó, Budapest. 57–77.
 Kovács Mónika (2007): Nemi sztereotípiák, nemi ideológiák és karrieraspirációk. *Educatio*, tavasz 99–114.
 Liskó Ilona (2003): A szakképző iskolák mobilitási funkciói. *Iskolakultúra*, 5. 32–50.

Mickelson, R. A. (1989): Why Does Jane Read and Write so Well? The Anomaly of Woman's Achievement. *Sociology of Education*, January 47–63.
 OECD (2007): Oktatási körkép. Az OECD összefoglalása Magyarországról. http://www.okm.hu/doc/upload/200709/eag_2007_briefing_note_hungary-magyarul.pdf
 OECD (2004): Pillanatkép az oktatásról. OECD-mutatók – 2004. évi kiadás. Összefoglalás magyarul. www.oecd.org/dataoecd/33/20/33713441.pdf
 Pongrácz Tiborné (2005): Nemi szerepek társadalmi megítélése. Egy nemzetközi összehasonlító vizsgálat tapasztalatai. In Nagy Ildikó – Pongrácz Tiborné – Tóth István György (szerk.): *Szerepváltozások. Jelentés a nők és férfiak helyzetéről 2005.* Társi – Ifjúsági, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztérium, Budapest. 73–86.
 Pukánszky Béla (2006): A nőnevelés évezredei. Fejezetek a lányok nevelésének történetéből. Gondolat Kiadó, Budapest.

Fényes Hajnalka
 Debreceni Egyetem, Szociológia és
 Szociálpolitika Tanszék